

Ключевые слова: эффективность, информационные ресурсы, расходы, мониторинг, экономический потенциал предприятия, риски, гибкость, конкурентоспособность.

Lalakulich M.Yu. Basic ways to estimation of the monitoring informative system efficiency

Determination of term "efficiency" is given in the article. Three approaches near the estimation of efficiency of the system of forming of informative resources for monitoring of economic potential of enterprise are considered, in particular: the first approach is based on the estimation of ability of the informative system of monitoring to the decision of the put purpose of enterprise; after the second approach monitoring efficiency is determined as correlation of results from its realization and charges which were borne on monitoring researches; the third approach is based on possibility in good time to discover and neutralize the risks of economic activity.

Keywords: efficiency, informative resources, charges, monitoring, economic potential of enterprise, risks, flexibility, competitiveness.

УДК 332:332.012:330.342.3 Ст. наук. співроб. О.М. Луцків, канд. екон. наук; наук. співроб. М.С. Габрель, канд. екон. наук – ІРД НАН України, м. Львів

**ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРЕДУМОВИ СТРУКТУРНОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ**

Визначено основні складові та види структури економіки. Оцінено структуроутворюючі чинники, які зумовлюють структурні диспропорції. Виявлено основні тенденції галузевих та відтворювальних структурних змін в Україні та Львівській області. Обґрунтовано роль інновацій у подоланні структурних диспропорцій та визначено основні чинники, що гальмують активізацію інноваційної діяльності.

Ключові слова: структура економіки, структурні диспропорції, регіональні особливості, галузева структура, відтворювальні процеси, інновації.

Постановка проблеми. Трансформація сучасної української економіки характеризуються не сформованими передумовами для переходу до постіндустріальної стадії соціально-економічного розвитку, диспропорціями в структурі економіки, нерозвиненістю конкуренції, низьким рівнем інвестицій в інновації, науку і освіту, високим ступенем зносу основних виробничих фондів, низькою продуктивністю праці тощо. Пріоритетним напрямом цієї трансформації є перехід від ресурсовитратної економіки на інноваційний шлях розвитку, що обумовлює необхідність теоретичного осмислення та оцінювання структурних змін, які відбуваються в сучасній економіці, та вироблення на цій основі науково-обґрунтованих практичних рекомендацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження структури та структурних зрушень в економіці регіону здійснили такі вітчизняні вчені, як: О. Алімова, В. Андрієнко, В. Беседіна, В. Гейць, А. Головач, С. Дорогунцова, А. Єріна, С. Єрохіна, Б. Кваснюк, П. Кларк, І. Крючкова, І. Манцурова, О. Осауленко, О. Сулова, Р. Стоун, М. Якубовський та інші, а також відомі зарубіжні вчені, зокрема: П. Кларк, В. Леонт'єв, Р. Стоун, Х. Ченера та ін. Однак, незважаючи на значні напрацювання українських і зарубіжних вчених у галузі дослідження структури економіки та її динаміки, питання аналізу цих важливих процесів залишаються малодослідженими. На сьогодні, ще не існує чітких і достатньо науково обґрунтованих положень щодо оцінювання, передумов струк-

турних зрушень і змін в економіці регіону, передбачення їх можливих наслідків для економіки. Більшість вчених розглядають лише теоретичні аспекти трансформації структури економіки як чинника економічного зростання.

Мета – дослідити ключові тенденції галузевих та відтворювальних структурних зрушень в Україні та Львівській області та визначити шляхи їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Національна економіка як відкритий системний об'єкт дослідження має певну структуру. Структура економіки країни – це сукупність макроекономічних пропорцій та співвідношень, які відображають взаємозв'язки та взаємозалежності між окремими частинами економіки, а саме: секторами, галузями, територіями. Кожен вид структури відображає певні аспекти економічного розвитку країни та ефективності її економічної політики. Залежно від змісту економічних явищ та процесів, зв'язки між якими відображаються в пропорціях, розрізняють такі види структури економіки [1]:

- відтворювальна – співвідношення складових відтворення, наприклад: виробництва, обміну, споживання;
- територіальна – співвідношення районів, економічних регіонів та інших територіальних утворень у виробництві та споживанні ВВП;
- секторальна – характеризує поділ економіки за секторами, типами і формами власності та організаційно-правовими формами підприємництва;
- галузева – це розподіл економіки за секторами, галузями та підгалузями у виробництві ВВП;
- технологічна – співвідношення між технологічними укладами;
- зовнішньоекономічна – пропорції між експортом і імпортом товарів, послуг, капіталів.

Будь-які структурні зрушення можна виміряти, розглядаючи динаміку зміни питомої ваги або відповідного структурного елемента або показника в часі. Зміни у структурі одного виду зумовлюють певні зміни у структурах інших видів, хоча зв'язок між змінами окремих структур економічної системи не є лінійним та прямо пропорційним [2]. Це є свідченням того, що всі види структури економіки, незважаючи на їх певну самостійність та автономність є взаємопов'язаними. Далі більш детально розглянемо зміни у галузевій та відтворювальній структурі економіки.

Результати економічного розвитку регіонів відображаються у змінах галузевої структури економіки. На основі аналізу цих змін можна визначити як загальний стан економічної системи регіону, так і її окремі складові. Основним базовим показником для цього аналізу є валова додана вартість як у загальному підсумку, так і за галузями господарства. Дослідження структурних процесів у галузевому розрізі у Львівській області подано на рис. 1 та рис. 2 [3].

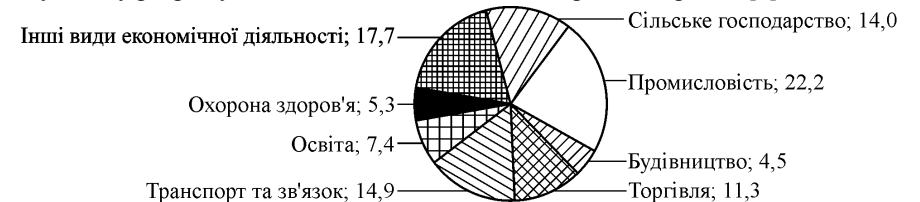

Рис. 1. Структура ВДВ за видами економічної діяльності в економіці Львівської області за 2005 р, %

У 2005 р. валова додана вартість у фактичних цінах становила 15571 млн грн. Найбільшу частку в загальному підсумку відповідно становили: промисловість 22,2 %, транспорт та зв'язок 14,9 %, сільське господарство 14 % та торгівля 11,3 % [3].

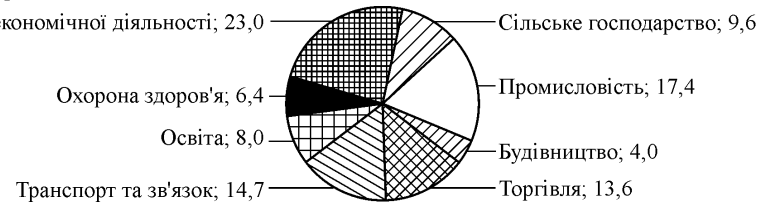

Рис. 2. Структура ВДВ за видами економічної діяльності в економіці Львівської області за 2010 р., %

Отже, з 2005 по 2010 рр. в усіх основних галузях, які виробляють товари на фоні зростання абсолютних значень виробництва валової доданої вартості відбулось скорочення їх відносних часток у загальному підсумку: у сільському господарстві (на 4,4 %), у промисловості (на 4,8 %), у будівництві (на 0,5 %), у транспорті (на 0,2 %). Водночас, за цей же період в основних галузях, що виробляють послуги, відбувся приріст виробництва валової доданої вартості, зокрема у: торгівлі (на 2,3 %), освіті (на 0,6 %), охороні здоров'я (на 1,1 %) та інших видах економічної діяльності (операції з нерухомістю, фінансові послуги, державне управління – на 5,3 %) [3]. Водночас, варто проаналізувати і частки валової доданої вартості в економіці України у загальному підсумку за видами економічної діяльності (рис. 3,4) [4].

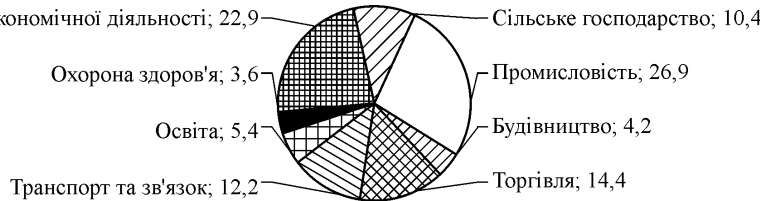

Рис. 3. Структура ВДВ за видами економічної діяльності в Україні за 2005 р., %

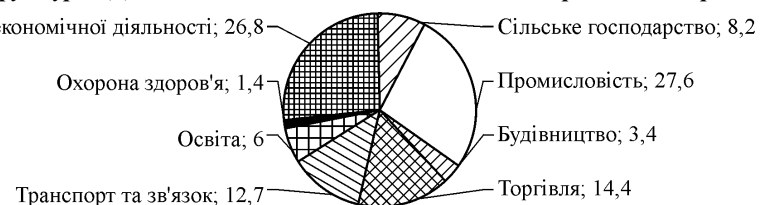

Рис. 4. Структура ВДВ за видами економічної діяльності в Україні за 2010 р., %

У 2005 р. ВДВ України у фактичних цінах становила 388601 млн грн, відповідно приріст за останні 5 років становив 169,4 %. Найбільшу частку в загальному підсумку становили такі галузі, як: промисловість 26,9 %, зокрема переробна промисловість 22,4 %; торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку 14,4 %, транспорт та зв'язок 12,2 %, інші види

економічної діяльності (операції з нерухомістю, фінансові послуги, державне управління) 22,9 % та сільське господарство 10,4 % [4].

Отже, зростання часток ВДВ в економіці України з 2005 по 2010 рр. зафіксовано за такими видами економічної діяльності, як торгівля (на 1,4 %), промисловість (на 0,7 %), транспорт та зв'язок (на 0,5 %), освіта (на 0,6 %), охорона здоров'я (на 0,8 %), інші види економічної діяльності (операції з нерухомістю, фінансові послуги, державне управління – на 3,9 %). Водночас, скорочення частки валової доданої вартості відбулося у таких галузях, як будівництво (на 0,8 %), сільське господарство, мисливство та лісове господарство (на 2,2 %) [4].

Не менш важливим аспектом оцінювання структурних змін є аналіз відтворювальної структури економіки. У відтворювальній структурі України переважає проміжне споживання, частка якого коливається в межах від 60,2 % у 2005 р. до 59 % у 2010 р. Загальні проміжні витрати виробництва товарів і послуг в Україні істотно перевищують витрати у Франції, Німеччині, Австрії, а також є вищими, ніж в Італії, Іспанії, Польщі й Туреччині [4].

Висока частка проміжного споживання свідчить про те, що на сьогодні українська економіка характеризується надто високою матеріало- та ресурсовитратністю економіки й енергоємністю ВВП. Останній показник в Україні є одним із найвищих серед розвинених країн світу, зокрема у 3,8 раза ніж у країнах ЄС, у 3,2 раза – ніж у Польщі та в 1,4 раза – ніж у Росії [2]. Це зумовлено високими цінами на сировину, матеріали, паливно-енергетичні ресурси; відсутністю ефективних заходів щодо ресурсозбереження; низьким технологічним рівнем виробництва; низьким рівнем інвестиційної та інноваційної активності тощо. Тобто така ситуація зумовлена переважанням в економіці низькотехнологічних видів діяльності та відповідно і випуску товарів з низькою доданою вартістю.

Динаміка частки проміжних витрат у регіонах України у 2010 р., порівняно з 2005 р., демонструє тенденцію певного їх скорочення, за винятком Вінницької, Закарпатської, Рівненської та Черкаської областей. Найбільш ресурсовитратною є економіка в 7-х, переважно промислових регіонах, а саме: Донецької, Дніпропетровської, Запорізької, Київської, Луганської, Полтавської та Черкаської областей. Така ситуація зумовлена галузевими особливостями цих регіонів, а саме переважання найбільш матеріало-, енерго- та ресурсовитратних низькотехнологічних галузей промисловості, зокрема важкої. Найменш ресурсовитратною є економіка м. Севастополя, де частка проміжного споживання за цей період часу коливається в межах від 47,6 % до 47,3 %. Це зумовлено тим, що основними сферами економічної діяльності міста є морегосподарський та агропромисловий комплекси, курортно-рекреаційна і туристична сфери. Рівень витратомісткості в економіці Львівської області у 2010 р., порівняно з 2005 р., зменшився від 58,2 % до 55,4 % та є нижчим, ніж у середньому по Україні на 2 та 2,7 вп. [4].

Відтворювальна структура істотно відрізняється і за різними видами економічної діяльності, проте спостерігається загальна тенденція як в Україні так і в Львівській області щодо збільшення частки проміжного споживання у сільському господарстві, переробній промисловості, виробництві та розподіленні електроенергії, газу і води, освіті (рис. 5) [3, 4]. Частка проміжного спо-

живання у випуску товарів є істотно більшою, ніж у виробництві послуг і ці значення для України практично не відрізняються від даних, характерних для європейських країн.

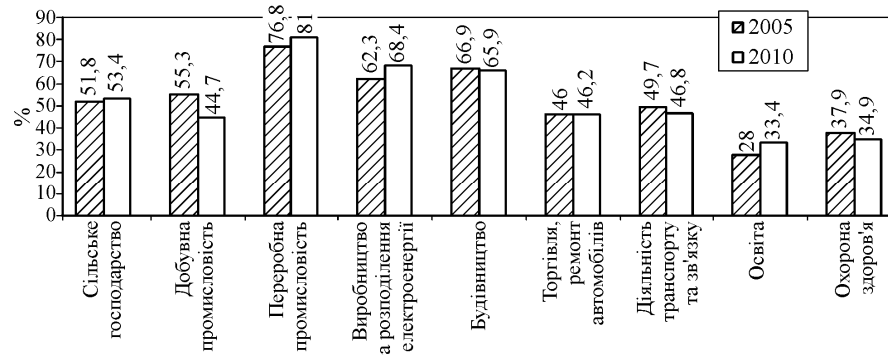

Рис. 5. Частка проміжного споживання у валовому випуску товарів і послуг за видами економічної діяльності у Львівській області у 2005 та 2010 рр.,

Відповідно до технологічних особливостей економічної діяльності, найбільш витратомісткими видами діяльності Львівської області у 2010 р. традиційно були: промисловість, де питома вага проміжного споживання у випуску становила в середньому 64,8 % та будівництво – 65,9 %. Саме галузі з високою часткою проміжних продуктів становлять ціновий тиск на галузі з виробництва кінцевих продуктів, які функціонують в умовах низької рентабельності й не можуть формувати ресурси розширеного відтворення. Найменша частка проміжних витрат у 2010 р. є в освіті (33,4 %) та охороні здоров'я (34,9 %), однак, порівняно з 2005 р., вона дещо зростає [3].

Висока ресурсовитратність економіки робить неконкурентоспроможною продукції національних товаровиробників як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Тому одним з основних завдань структурної трансформації української економіки є зниження частки проміжного споживання у валовому випуску на основі переорієнтації на виготовлення товарів з високою доданою вартістю. Однак основним гальмом подолання цих негативних тенденцій є низький рівень інноваційної активності. Несприйнятливість промислових підприємств до нововведень зумовлена: низьким технологічним рівнем виробничої бази, недостатністю власних коштів для закупівлі інноваційних технологій, незначними обсягами державного фінансування інноваційних розробок, неможливістю отримання кредитних ресурсів для інтенсивного впровадження інноваційних технологій, через високі процентні ставки по них тощо.

Так, загалом по Україні, і надалі стабільно низькою є частка інноваційно активних промислових підприємств, яка за період 2005-2011 рр. коливається в межах 11,9-13,8 % (рис. 6). Тоді як, наприклад, у промислово розвинених країнах світу частка інноваційно активних підприємств становить в середньому 30-40 % від загальної їх кількості [5, 6].

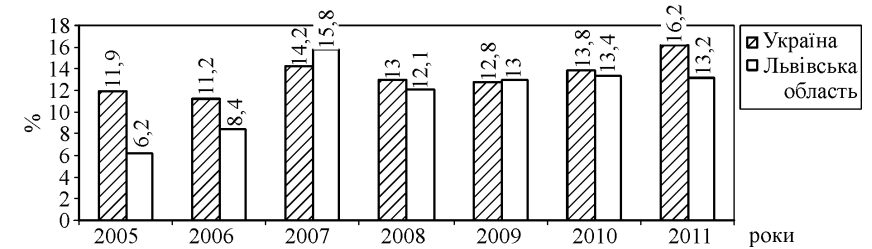

Рис. 6. Частка інноваційно активних підприємств в Україні та Львівській області у 2005-2011 рр.

Варто зазначити, що лише 1,9 % загальної кількості підприємств у середньому по Україні, впроваджують нові або вдосконалені маловідходні, ресурсозберігаючі та безвідходні методи оброблення або виробництва продукції. При цьому зменшується кількість впроваджених маловідходних та ресурсозберігаючих нових технологічних процесів (у 2010 р., порівняно з попереднім роком, на 36,3 %), що не формує передумов для подолання наявних технологічних та відтворювальних диспропорцій загалом [4].

Нижчим, ніж загалом по Україні, є рівень інноваційної активності промислових підприємств у Львівській області. Однак позитивною тенденцією є збільшення частки таких підприємств від 6,2 % у 2005 р. до 13,2 % у 2011 р. Значно різняться і галузеві інноваційні можливості промислових підприємств. Порівняно низьким є рівень інноваційної активності і у високотехнологічних галузях промисловості. Так, частка промислових підприємств, що займалися інноваційною діяльністю у машинобудуванні, становила 18,8 %, тоді як у виробництві коксу та продуктів нафтоперероблення половина підприємств галузі активно впроваджують інноваційні технології [6].

Висновки. Дослідження тенденцій структурних зрушень свідчать про певні галузеві зміни, як загалом в економіці України та Львівської області, які пов'язані зі загальносвітовою тенденцією до зростання частки сфери послуг за рахунок виробництва матеріальних благ. Негативною тенденцією є домінування проміжного споживання у відтворювальній структурі економіки, що є свідченням її високої матеріало- та ресурсовитратності. Подолати негативні тенденції у структурі економіки можна насамперед за рахунок активізації інноваційної діяльності, особливо у високотехнологічних галузях економіки, які є продуцентами інноваційних технологій для інших сфер економічної діяльності. Вирішити цю ситуацію можна лише завдяки розробленню активної структурної політики, спрямованої на подолання структурних диспропорцій, нівелювання соціально-економічних суперечностей та взаємоузгодження інтересів держави та регіонів.

Література

1. Економічна теорія : підручник / за ред. В.М. Тарасевича. – К. : Центр навч. літ-ри, 2006. – 784 с.
2. Макроекономіка та макроекономічна політика : навч. посібн. / А.Ф. Мельник, Т.Л. Желюк, О.В. Длугопольський, О.В. Панухни. – К. : Вид-во "Знання". – 2008. – 699 с.
3. Статистичний щорічник Львівської області за 2011 рік. – В 2-х ч. – Ч. I. – Львів, 2012. – 370 с.

4. Статистичний щорічник України за 2011 рік / за ред. О.Г. Осауленка. – К. : ТОВ "Август Трейд", 2012. – 560 с.

5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>.

6. Офіційний сайт Головного управління статистики у Львівській області. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.stat.lviv.ua>.

Луцкив Е.Н., Габрель М.С. Особенности и предпосылки структурной трансформации экономики региона

Определены основные составляющие и виды структуры экономики. Оценены структурообразующие факторы, обуславливающие структурные диспропорции. Выявлены основные тенденции отраслевых и воспроизводственных структурных изменений в Украине и Львовской области. Обоснована роль инноваций в преодолении структурных диспропорций и определены основные факторы, препятствующие активизации инновационной деятельности.

Ключевые слова: структура экономики, структурные диспропорции, региональные особенности, отраслевая структура, процессы воспроизводства, инновации.

Lutskiv O.M., Habrel M.S. The features and prerequisites of structural transformation of region's economy

The basic components and types of economic structure have been determined. The structure-factors cause structural imbalances. The main industry trends and reproductive structural changes in Ukraine and Lviv region. The role of innovation has been established in order to manage structural imbalances and the main barriers to innovation activity.

Keywords: economic structure, structural imbalances, regional characteristics, industrial structure, reproductive processes, innovation.

УДК 658.81:630*794

Доц. О.В. Максимець, канд. екон. наук;
студ. Г.М. Лесюк – НЛТУ України, м. Львів

ОГЛЯД ПРОБЛЕМ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛІСОВИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗОВНІШНІХ РИНКАХ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Розглянуто теоретичні засади організації зовнішньоекономічної діяльності. Виявлено особливості зазначених аспектів управління зовнішньоекономічною діяльністю (ЗЕД). Досліджено специфіку організації зовнішньоекономічної діяльності великих лісопромислових компаній. Запропоновано підходи до організації ЗЕД на українських лісових підприємствах з врахуванням світового досвіду.

Ключові слова: організація ЗЕД, транснаціональних корпорацій (ТНК) у лісовій промисловості, товарна структура, географічна структура, прибутковість

Актуальність дослідження. В умовах глобалізації світової економіки та підвищення ролі зовнішньоекономічної діяльності одним із найважливіших завдань для підприємства стає ефективна організація діяльності на зовнішніх ринках. Потреба постійного вдосконалення організаційних структур управління пов'язана з розвитком ринків збуту продукції, ускладненням господарських зв'язків, посиленням конкурентної боротьби на світових ринках. Підприємство-учасник зовнішньоторгових відносин повинне враховувати специфіку ринків приймаючих країн, рівень конкуренції на них та тенденції світової економіки під час організації зовнішньоекономічної діяльності, щоб забезпечити високу ефективність діяльності загалом. Тобто рішення щодо вибору організаційних структур управління і шляхів організації зовнішньоекономічної діяльності є актуальним для сьогодення.

Мета і завдання. Метою роботи є дослідження зарубіжного досвіду лісових підприємств в організації зовнішньоекономічної діяльності і вибору організаційних структур управління.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано такі завдання: розкрити економічний зміст категорій "організація" та "організаційна структура"; визначити особливості вибору організаційних структур управління під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності; дослідити організацію ЗЕД у великих лісопромислових компаніях; оцінити товарну і географічну структуру експорту та їх вплив на організацію ЗЕД; оцінити динаміку доходів та ефективності діяльності великих лісопромислових компаній.

Об'єктом дослідження є зарубіжні підприємства лісової промисловості, які працюють на зовнішніх ринках. Предметом дослідження є організація діяльності лісопромислових підприємств на зовнішніх ринках.

Результати дослідження. Питання щодо організації зовнішньоекономічної діяльності та побудови організаційних структур управління ЗЕД розглянуто в працях багатьох вітчизняних вчених, серед яких: І.В. Багрова, Г.М. Дроздова, О.В. Захарченко, М.О. Карпенко, А.І. Кредісов, О.А. Кириченко, В.В. Козик, О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник, Л.А. Панкова, Є.С. Твердохлеб та інші. Вони розглядають основні типи організаційних структур управління та організаційні форми зовнішньоторгового апарату. При цьому деякі автори вживають термін "організація", а деякі – "організація зовнішньоекономічної діяльності".

Так, О.Є. Кузьмін та О.Г. Мельник розглядають організацію як вид управлінської діяльності, який відображає процес формування структури управління організацією, відповідно до цілей ЗЕД підприємства, й розробленням організаційних механізмів їх реалізації у межах наявних ресурсів [6, с. 186]. Тоді як Г.М. Дроздова виділяє категорію "організація зовнішньоекономічної діяльності", яка передбачає уважне опрацювання таких питань як кон'юнктура ринку, потенціальні покупці і продавці, встановлення ділових контактів з ними, проведених переговорів, підписання угод тощо [1]. У своїй роботі І.В. Багрова розглядає поняття "організація ЗЕД", як складову процесу управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства [2].

В.В. Козик, Л.А. Панкова та Я.С. Карп'як також виділяють поняття організації ЗЕД та визначають його як самостійний процес реалізації комплексу заходів щодо підготовки зовнішньоторговельної операції, укладання зовнішньоторговельного контракту та організації його контролю, виконання та припинення. Термін "організація ЗЕД" трапляється і в роботі О.А. Кириченко, який виділяє також чинники, які впливають на неї [5]. Інші автори, такі як О.В. Захарченко, М.О. Карпенко [4] та Є.С. Твердохлеб [8], розглядають питання організації та побудови організаційних структур управління ЗЕД, не ототожнюючи ці поняття.

На нашу думку, категорія "організації ЗЕД" ширша, ніж "організація", оскільки перша відображає створення структури управління (визначення відповідальних підрозділів), тоді як "організація ЗЕД" охоплює актуальні для сучасних умов питання налагодження, формування, підтримання та обслуговування нових зовнішньоторгових зв'язків. Логічну схему проведення дослідження представлено на рис. 1.